

بنای باقی مانده از یک طایفه بزرگ عباسقلی خان شاملو

حدود ۴۰۰ سال از حضورش در خراسان می‌گذرد و هنوز نامش برای بسیاری از مردم مشهد و ایران به واسطه بازاری در مشهد آشناست. بسیاری بازار عباسقلی خان ورد زبانشان است، بازاری که در اصل نامش «سرای عزیزا... اف» است، اما به واسطه مسیر دسترسی آن که از کوچه موقوفه عباسقلی خان می‌گذرد، نزد مردم به همین نام معروف شده است. با این وجود آشنایی، عباسقلی خان شاملو و موقوفات بسیارش در مشهد برای بسیاری از مردم نا آشناست. خندان شاملو یکی از طوایف مهم در دولت صفوی طایفه بود. طوایف بسیاری در شکل‌گیری و توسعه دولت صفوی نقش داشته‌اند، از جمله بارزترین آن‌ها، طایفه شاملو است. در معرفی این طایفه آمده است که در دوران صفویه برای مرزداری ایران در برابر خطر حمله ازبک‌ها و ترکمن‌ها، برخی قبایل ترک‌نژاد شیعه‌مذهب، از شام، روم و به طور کلی غرب، به شرق ایران و خراسان آمدند. در میان این اقوام که «شاملو»، «روملو» و... نام داشتند، شاملوها قدرت بیشتری داشتند و بی‌گلبگ و والی خراسان از میان این قوم که در هرات مستقر بودند انتخاب می‌شد. شاه عباس اول و دوم هم نزد این خاندان بزرگ شدند و به همین علت بعد از به سلطنت رسیدن آن‌ها، قدرت خاندان شاملو بیشتر شد. یکی از افراد برجسته طایفه شاملو در حکومت صفویان، عباسقلی خان شاملو است. پدران عباسقلی خان از اوایل قرن ۱۱ ه.ق حکومت هرات و بیگلربیگی کل خراسان را عهده دار بودند. عباسقلی خان نیز بیش از سه دهه در قرن ۱۱ ه.ق. بر آن منصب تکیه زد. اگر بخواهیم بهتر بگوییم او والی یا همان استاندار امروزی خودمان در خراسان بود. او بیش از ۳۴ سال در زمان شاه صفی (۱۰۳۷-۱۰۵۲) شاه عباس دوم (۱۰۵۲-۱۰۷۷) و شاه سلیمان (۱۰۷۷-۱۱۰۵) در هرات حکومت کرد. دوران حکومت او مصادف با فتح قندهار توسط شاه عباس دوم و کاهش چشمگیر حملات ازبکان به خراسان بود. او خود اهل فرهنگ و ادب و همنشین با شاعران و ادیبان بود. عباسقلی خان و پدرش بناهای عام‌المنفعه بسیاری ساختند که برخی از آن‌ها تا کنون باقی است. به گفته آخرین بازمانده این خاندان عباسقلی آب انبار، حمام و کاروانسرای را در مشهد ایجاد کرد و از این جنس آثاری که او سنگ بنایشان را گذاشته، در شهرهای مختلف خراسان و حتی در خاک افغانستان نیز پیدا می‌شود، در مجموع تعداد رقباتی که از او در نقاط مختلف خراسان بزرگ و تاریخی باقی مانده، ۷۶ مورد است. همانطور که گفته شد گستردگی موقوفات مدرسه عباسقلی خان از مشهد تا بخش‌هایی از افغانستان ادامه دارد. بازماندگان

عباسقلی خان در بیشتر دوره ها تا عصر حاضر اداره و نظارت بر مدرسه و موقوفات آن را عهده دار بوده اند. با گذشت زمان و تحولات سیاسی از جمله جدایی افغانستان از ایران بسیاری از رقبات مدرسه از دسترس خارج شده است و فقط چند رقبه باقی مانده است. بارزترین اقدام عمرانی و فرهنگی عباسقلی خان که تا امروز پابرجا است و به حیات خود ادامه می دهد، مدرسه عباسقلی خان در شهر مشهد است. بنای مدرسه در دو طبقه و در چهار ضلع، دارای چهار ایوان به سبک معماری عهد صفویه ساخته شده که بیش از ۱۰۰ حجره را در خود جای داده است. این مدرسه تماماً با آجر ساخته شده و دارای تزئیناتی اعم از کاشی کاری و مقرنس کاری سردر ورودی ایوانها، حجرات و رواقها است. سردر این مدرسه در جریان توسعه حرم و تعریض خیابان نواب صفوی، به عنوان یکی از آثار تاریخی - مذهبی، بدون تخریب شکل ظاهری به عقب کشیده شد و اکنون در حاشیه ضلع جنوبی خیابان واقع شده است. کتابخانه مدرسه عباسقلی خان در ۱۳۳۴ش توسط سید حسن محدث تأسیس شد و کتابهای اولیه آن توسط فردی به نام سیدعلی بهشتی وقف شد و به تدریج کتابهای دیگری در زمینه علوم اسلامی به آن اضافه گردید.

